

ПОЗНАТИЯТ И НЕПОЗНАТИЯТ ЙОНКО ПАНОВ

Умря сиромахът за правда . . .

Христо Ботев

Доц. д-р инж. Георги Кокеров

Генерал-лейтенант Йонко Панов е непознат за днешното поколение българи, а за по-старото поколение (от преди 50 години) е малко известен. Като изключим родното му място – гр. Брезово, Пловдивска област за него не се знае. Името му е изтрито от материалите по т. нар. История на БКП. След 1957 г. няма следи за него в литературата и пресата. Името му не се среща в нито една енциклопедия, където могат да се срещнат статии за не малко съвсем незначителни особи.

За Йонко Панов е писано малко, по-точно недостатъчно. Авторите обръщат внимание на неговата дейност в нелегалното движение и по-малко засягат неговите схващания, разбирания за дейността на комунистическата партия и общественото присъствие и действия на нейните членове. През целия си живот като комунистически функционер и държавен ръководител Йонко Панов се проявява преди всичко като българин и гражданин и се различава от комунистиче-агенти на Коминтерна. Това е особено важно за всички нас – далече от Йонко Панов и неговото време, но близки до неговите идеи и разбирания..

Комунистическите автори и биографи на Йонко Панов (доколкото ги има) винаги представят биографията му в ключа на „История на ВКП (б). Кратък курс” и надълго и нашироко обясняват колко беден бил и колко мразел богатите и богатството въобще, което е характерно за епигоните на Улянов-Ленин, Троцки и др. Това е любимо клише на болшевиизма, защото лесно и по най-краткия път се стига до омразата. Омразата и враждата между хората са главното оръжие на болшевиците¹. Така лесно се оправдават насието и убийствата – инструмента на болшевиците за налагане на диктатура на пролетариата.

Никой от тях не се замисля да изведе политическата ориентация от неговия интелект и жажда за знания. Младият, силен и енергичен младеж като човек се стреми към доброто и съвършенството. Чете много и се стреми да научи повече за това, което го заобикаля. Знанията не само обогатяват и разширяват интелекта му, но го и усъвършенстват духовно. Любознателността и ровенето в книгите го довеждат до идеологията на марксизма в интерпретацията на Улянов-Ленин. Йонко Панов стига до болшевиизма по интелектуален път и по това се различава от лумпенизираната комунистическа тълпа

Йонко Панов е роден на 21.09.1900 г. в гр. Брезово, Пловдивска област като първороден син в семейство със седем деца. Баща му, Пано Йонов е

---

¹ Болшевишките пропагандисти и техните български лакеи не говорят нищо за социалния произход и материалното състояние на техните водачи. Това съзнателно се заобикаля, защото излиза извън шаблона на „История на ВКП (б)-Кратък курс” и болшевишката пропаганда. По наше мнение, изследователят и биографът на Й. Панов трябва да не е комунист за да е безпристрастен и обективен.

майстор, колар-дърводелец², има лидерски способности и се ползва с авторитет в селото. Активен член на Народната партия, в чиито дом отсядат партийните лидери Стефан Бобчев и Иван Евстр. Гешов. Това се дължи на неговите умения, майсторлък в занаята и не на последно място голямото и растящо семейство. Като запасен младши подофицер (младши сержант) е мобилизиран в 3 планински артилерийски полк и участва в Балканската война. Умира от холера в края на Втората Балканска война през 1913 г.

Останал без баща малкият Йонко заедно с майка си Йова Миневска трябва да участва в трудната борба за осигуряване на семейството и въпреки трудностите с помощта на вуйчо си Радньо Миневски успява да завърши пети гимназиален клас (девети клас). Учи в гимназиите на няколко български града – Пловдив, Стара Загора, София. В Стара Загора негов съученик е бъдещият художник Дечко Узунов. Трудностите на живота го принуждават да се завърне на село и заработи като пощенски раздавач. Желанието за учене и усъвършенстване му позволяват да овладее трудната професия на телеграфист. През 1917 г. с протекцията на народняка Константин Бобчев е назначен за изпълняващ длъжността началник на т.п. станция в Ябълково, Хасковска област.

Службата на Йонко Панов в телеграфо-пощенското ведомство се развива доста бързо благодарение на неговите способности и покровителството на К. Бобчев. Способният, интелигентен и трудолюбив младеж може сам да се придвижва в службата, но в условията на тогавашното телеграфо-пощенско ведомство това практически е невъзможно. Навсякъде, където работи Й. Панов завладява хората с трудолюбие, благородство и любов към работата, колегите и клиентите. Спечелва уважението и признателността на гражданите на селищата, в които работи, а те не са малко: Ябълково, Одрин, Кърджали, Бургас, Търново Сеймен (Симеоновград).

Запознава се по телеграфа с телеграфиста-социалист Гено Гюмюшев от Варна и той е първия му учител по социализъм. Интелигентният Гюмюшев препоръчва книги на любознателното и жадно за знания момче и скоро го уплита в мрежата на левичарството. Други трима телеграфисти от Бургас по същата система го увличат окончателно в комунистическите идеи и Йонко завинаги остава в блатото на радикалите.

По това време, през 1919 г. става член на БКП. В новата обстановка и обкръжение започва много да чете и се самообразова. На 25.12.1919 г. Започва Транспортната стачка, ръководена от социалдемократическата партия. В нея участват пощенските работници без оглед на партийната принадлежност. Участва и Йонко Панов. Възможно е през време на стачката да е общувал със социалдемократи, но те не са му повлияли и той си остава привърженик на тесните социалисти. За участие в стачката е уволнен от работа и завинаги се разделя с пощенското ведомство.

В семейството, в училище, в родното село младото момче се възпитава в идеите на християнството и общочовешкия морал. Уверено може да се твърди, че заедно с всички хора Й. Панов живее и се възпитава с добро. Благородството, любовта и взаимопомощта съществено го обогатяват. Училището допълнително му помага да осмисли и обогати своята

---

² Майсторите коларо-железари се явяват на два изпита – за работа по дърво и за работа по желязо. Бащата на Й. Панов е имал документ за работа само по дървената част на каруците. Затова някои го наричат колар-дърводелец

нравственост. Здравият български дух, обогатен от християнските ценности и силният интелект на младежа го открояват сред съучениците му в гимназията и младежите на Брезово. Младежът расте и възмъжава не само физически, но и укрепва духовно.

Роден в Брезово и вдъхнал заедно с въздуха идеите на демокрацията и хуманизма Й. Панов остава такъв през целия си живот – демократ, хуманист, отдаден на хората. В това е неговото общобългарско и общочовешко значение. Не трябва да се прехвърлят върху него грешките на отделни личности и епигони на съмнителна политическа доктрина³. Трябва да се разглеждат живота и дейността му като служба на доброто и прогреса. Това са не само неговите идеи и намерения, а съдържание на целия му съзнателен живот.

Йонко Панов живее и расте в „Съвременна България“ от началото на 20-и век. Българското общество е изградено върху християнските ценности и вековните традиции на България. Те са изразени в принципите на Търновската конституция – най-прогресивната и хуманна конституция, образец на демокрация, хармония и обществено съвършенство. В такава обществена среда се формират хора, личности с твърди убеждения и здрави позиции. Българското общество преди 100 години е монолитно, обединено около идеите за национално обединение и просперитет на Отечеството. Тези идеи са овладяли българите така, че те всяка своя дейност оценяват в духа на националните идеали и бъдещето на България.

Когато говорим за душевността и морала на Йонко Панов и го оценяваме като обществена личност ние го разглеждаме като българин, гражданин на силна и просперираща държава. В неговия характер се проявяват не само личностни качества, но и отношенията в българското общество. Може би в това е силата и тайната на неговото въздействие върху хората – способност, която той запазва и усъвършенства през целия си живот.

Животът на Йонко Панов е бурен, динамичен и сложен като времето, в което живее и работи. Сложната обстановка и жестоките условия не му влияят и не разрушават душевността му. Това се дължи на неговия морал, построен върху здравите български традиции и качества на народа: честолюбие, енергия, издържливост, твърдост, пестеливост, желание и способности за усъвършенстване¹⁴. Моралът на Й. Панов определя неговия стил на поведение и работа като комунистически функционер. Човеколюбието и откритият характер привличат хората и той печели доверието им. В най-тежките условия на нелегалност, когато комунистите са компрометирани и отблъсквани отвсякъде той намира подслон и разбиране от хората в Пловдив и на други места, където ходи по нелегална работа. Това е като отговор на неговото благородство в отношенията с хората и уважението, което има към тях и го изразява искрено и открито. Хората приемат искреността му и отговарят с взаимност, уважават го и му помагат – помагат не на терориста, а на благородния човек, на хуманиста. Любовта и уважението на хората, по наше мнение го предпазват от унищожителното действие на комунистическата идеология. Това личи от спомените му, Всеки ред, всяка страница, изразяват неговото уважение и човеколюбие.

---

³ В името на християнството са изпратени на клада и унищожени много хора, но това не намалява силата и привлекателността на християнския морал

⁴ Според А. А. Савински (1863 – 1937), руски пълномощен министър в София (1911 – 1915) тези качества на българите правят България твърде опасна за руската политика.

През целия си съзнателен живот, в различна обстановка Йонко Панов остава благороден и добър човек, обичащ хората; Той лично не е проповядвал насилие и убийства. Дейността му като ръководител на Пловдивската военна организация е свързана с организацията на терора и въоръженото насилие в областта. Това е едно от противоречията на неговия характер. В условията на нелегалност през 1924 – 25 г., когато навсякъде в страната преследват терористите, той остава човечен. Старае се по всякакъв начин да заобикаля убийствата и взривовете. Това му осигурява любовта, уважението, помощта на хората. Със своето човеколюбие и открит характер е печелел за свои нужди много честни и съзнателни граждани, противници на комунистическия терор. Всички негови укриватели и помощници не са негови съмишленици. Те го приемат като човек и помагат на човека, не на терориста. Подобно отношение с хората е рядко срещано в тероризма. Българите общували с Й. Панов не са поразени от вируса на тероризма. Те приемат отношението си към Йонко Панов само като човештина – помощ и съдействие на нуждаещ се човек. Тази особеност на характера му не остава незабелязана от агентите на Коминтерна. Тя противоречи на основната идея на марксизма-ленинизма – създаване на омраза между хората и след това налагане на безогледен и тотален терор.

Хуманизмът и службата на доброто за всички хора са основно съдържание на живота на Й. Панов. Това е, което го прави неудобен и нежелан за тоталитарната система. След като е изгонен, свален и преследван за своите разбирания, морал и действия, той не е забравен. Много добри и честни хора (не само брезовци) го помнят и знаят. Спомнете си древната легенда за Херострат – след като запалва храма на Артемида гражданите на Ефес го осъждат на остракизъм и решават да не се споменава никъде името му и да бъде забравен⁵.

Така се подрежда животът му, че Й. Панов живее и работи в интелегентна среда и общува с културни и образовани хора. Тези условия му създават професията и след това тесните социалисти. Трябва да се каже, че членовете на социалдемократическата партия са само образовани хора – юристи, учители, лекари, които определят облика на партията и стила на живот и поведение на нейните членове. През тези години се формират мирогледа и разбиранията на бъдещия общественик и народен трибун. Те са надстройка, построена върху здравата основа на българската душевност, която е определяща през целия му живот. Това съществено различава Йонко Панов от другите български комунисти, които са слепи последователи, епигони на Коминтерна.

В процеса на своето самообразование Й. Панов не само разширява знанията си, но усъвършенства и обогатява своята душевност. Здравият български морал, обогатен със знанията от световната съкровищница съществено издига младия човек над своите другари. С много любов и старание прави всичко. Това му позволява бързо да овладее сложната професия на телеграфист и бързо става един от най-добрите телеграфисти. Високият професионализъм му позволява бързо да се сближава с колегите от други станции, които не е виждал. Виртуалните отношения прерастват в

---

⁵ Един от гражданите на Ефес Теопомп не изпълнява решението и така светът узнава за престъплението на Херострат. Да не правим аналогия между Й. Панов и Херострат, но престъпленията на комунизма са много по-големи и по-страшни от престъплението на Херострат

искрено приятелство с Гено Гюмюшев от Варна, Борис Бумбаров от Бургас и др.

Радикалните идеи са интересни и привлекателни за младите хора. Физическото укрепване им дава не само сили, но и увереност и убеденост в правотата на убежденията, които изграждат. Младостта и дързостта им ги кара да искат по-бързо преустройство на обществото. Радикализмът като идея най-добре подхожда на младежите. За тях е привлекателно схващането, че бързото постигане на хармония и съвършенство в обществото може да се постигне чрез насилие и разрушаване на “старото” общество. Подобно разбиране оправдава всички неморални действия. Това е опасно и страшно за обществото и човешината⁶.

Основната идея на болшеvizма е насилието. Според „пророка” Карл Маркс като най-многобройна класа единствен пролетариатът има право да управлява. Обществото може да се усъвършенства само чрез класова борба, в която пролетариатът ще избира средствата и определя правилата. Тази теория се прилага в Русия като болшеvizъм. След окупацията на България от Червената армия българските комунисти сляпо я прилагат. Резултатите са известни⁷.

Коминтернът грубо се намесва в дейността на БКП и вътрешните работи на България. Въпреки протестите и укорите на комунистически функционери и антикомунисти успява да наложи линията на Москва. Идеята е да се пролее кръв и се наложи братоубийството в България. Така се посяват омраза и жажда за мъст, които създават условия за гражданска война. Провокира се Септемврийския метеж, предвиден да бъде начало на гражданска война. Страшна беда за обществото и народа е гражданската война. Когато брат посегне на брата си се рушат моралните норми и жестокостта става безгранична. Раните, нанесени от такава жестокост бавно и трудно зарастват⁸.

Индивидуалността на Йонко Панов заедно с неговия интелект и душевност не само го различават от другите комунистически функционери. Заедно със силния интелект тя му помага да взема правилни решения в условията на нелегалната комунистическа дейност. Българската душевност го предпазва от античовешката, антинационалната и антибългарската същност на интернационализма. В дейността си като редови функционер и като ръководител приема терористичната дейност като необходимост, наложена от обстоятелствата. За съжаление, той смята терора като единственото средство за усъвършенстване на обществото и не може да се отърси от тези схващания²⁹. Така е, събереш ли се с вълци ще виеш като вълк..

Трябва да се каже, че правителствата на буржоазна България, по наше мнение, в стремежа си да спасят обществото от „хидрата на комунизма”¹⁰ се престарават и много заблудени млади хора остават при комунистите и след

---

⁶ Всички терористи-нихилисти са млади хора.

⁷ По официални данни, съобщени от проф. Диню Шарланов от 9.09. до 10.11.1944 г. са убити 10 хил. души без съд и присъди. При преброяването на населението през декември 1992 г. се преброяваха и безследно изчезналите и убитите по време на комунистическия терор. Не се публикуваха резултатите от това преброяване.

⁸ Последствията от Гражданската война в Испания са ликвидирани за 39 години (1936 – 1975). Последствията от Гражданската война в Русия, по наше мнение, все още не са ликвидирани докрай.

⁹ И. Панов Спомени и размисления. С., Изд. Къща „Славяни”, под ред. на проф. Николай Тодоров, с. 69 и на други места.

¹⁰ Думи на проф. Александър Цанков, казани в XXV ОНС.

това стават терористи. Те приемат естествената реакция на обществото срещу вредните действия на комунистите като насилие срещу прогреса (в разбирането на Коминтерна). Така се случва и с Йонко Панов. Попаднал в обкръжението на опитни и зрели интелектуалци, вече организирани и приели тактиката на болшевиизма, един 19-годишен младеж, трудно може да се спаси от влиянието им. Те са с по-високо образование и култура от Йонко и за него са абсолютен авторитет в областта на комунистическата теория и идеология. Тези съветници ловко управляват познавателния процес на Й. Панов - препоръчват му и го снабдяват с книги на радикални и болшевишки автори. Приема безкритично съдържанието на книгите и постепенно затъва в блатото на болшевиизма. Така младото любознателно момче остава в болшевишка информационна среда. От тук нататък до тероризма е само една крачка.

От 1922 г. започва да се занимава само с терористична дейност като член на Пловдивската военна организация, става професионален терорист (болшевиките ги наричат революционери). През септември 1923 г. Пловдив остава настрана от метежа, организиран от агенти на Коминтерна. Една от причините е, че властта арестува ръководителите на метежниците. По наше мнение, Пловдив е опазен от кървавия вихър на метежа благодарение на действията на Тодор Луканов, секретар на ЦК на БКП, който е против „вноса на революция“. Пловдивските комунисти не са поразени от тероризма на Коминтерна и вярват повече на авторитетния ръководител на своята партия, отколкото на младежите, завербувани от В. Коларов.

След Септемврийските събития от 1923 г. става секретар на Пловдивската окръжна комунистическа организация¹¹. В спомените си, както и в други подобни материали не се говори с какви средства съществуват терористите и ВО на БКП и от къде ги вземат. Спомените на Й. Панов за тези години, по наше мнение, вдъхват повече доверие от внушителния тритомник на Цола Драгойчева. Те са написани лично и изразяват чувствата и преживяванията на автора, оценени с мъдростта на годините. Те са оценка на живота му и на службата на една кауза. В тях малко се чувстват високомерието и надменността на победителите. Енергичните действия на правителството принуждават терористите да се крият и терористичната дейност в Пловдив почти затихва. През пролетта на 1925 г. според Й. Панов от София идва предупреждение „Тук скоро ще стане нещо голямо“¹². Това показва, че въпреки строгата тайна на атентата комунистическото ръководство взема мерки да си запази кадрите.

Йонко Панов, лятото на 1923 г.

---

¹¹ Й. Панов, Пос. Съч..., с. 164.

Силният български дух го предпазва от крайните терористични идеи, налагани от Коминтерна . Още от младите години възприема идеята за революционната целесъобразност. Това го предпазва от безсмисления терор и жестокости, препоръчвани от Коминтерна и налагани от ръководствата на БКП и Военната организация. Това, по наше мнение, е една от причините за спокойната по сравнение с други части на България обстановка в Пловдивска област. Относителното спокойствие не намалява твърдите действия на властта, което принуждава активните функционери на Военната организация, между които и Й. Панов да се спасяват в Гърция¹³.

Дейността на Военната организация на БКП не е изследвана достатъчно пълно и, следователно, оценката не е обективна. Всички излезли материали са създавани в условията на комунистическа диктатура и изразяват и утвърждават официалното мнение на БКП.

Всички терористи от Военната организация на БКП се посрещат добре в Югославия, Гърция, Румъния. Коминтернът има в тези страни представители. Ясна е връзката му чрез тях с победителите от Първата световна война. Малко се обръща внимание на факта, че Коминтернът развива активна терористична дейност само в победените страни от Първата световна война. Това дава основания за връзка между Коминтерна и Антантата. Във всички досегашни изследвания на комунистическата дейност в Европа и света нито атози факт не е обръщано внимание.

Йонко Панов се проявява като родолюбец и българин още в началото на своя политически път. Много млад става секретар на ОК на БКП в Пловдив. Това е доказателство за неговия интелект и способности на организатор и ръководител в тежки условия на нелегалност. Неговата мотивировка започва от преврата на 9 юни – щом една политическа сила с оръжие взема властта ние ще се борим срещу нея и ще я свалим. Емигрира в Съветския Съюз и завършва двегодишно военно гранично училище на Коминтерна заедно с В. Червенков¹⁴

Вълко Червенков, Йонко Панов и Йордан Кискинов като курсанти във военно училище на Коминтерна

¹³ Й. Панов Пос. съч. с. 186.

¹⁴ В интелектуално отношение и по личностни качества Й. Панов не се различава от В. Червенков. Може би превъзходството на Червенков е в причастността му към атентата в „Свети Крал“. Друга причина за израстването на В. Червенков в Българската комунистическа партия е завербуването му като агент на НКВД с име Спартак.

Получава сериозна военна и политическа подготовка. Това придружено от неговите интелектуални способности и личностни качества го прави особено ценен човек сред комунистите. Неговите качества са оценени в Комунистическата партия и на 27-годишна възраст е избран на Берлинската конференция за организационен секретар на БКП. Животът и съдбата на Йонко Панов показват и доказват, че той не е вербуван от съветското разузнаване.

Портрет на Й. Панов от паспорта,
с който се завръща в България. 1928 г.

След завръщането в България Йонко Панов започва работа по укрепване и развитие на местните партийни организации и възстановяване на БКП. Условието за работа са трудни, при най-строга тайна и дълбока нелегалност. В своята комунистическа дейност остава българин, родолюбец. Смята, че идеите и политиката на Коминтерна трябва да се представят съобразени с националните интереси на България и стремежа на българите към национално обединение. Така ще се привлекат народните маси към БКП и по-лесно ще се прокарат идеите на Коминтерна, който е сред враговете на България. Това е сложно и трудно в тогавашните условия на България. Страната е подложена на национално унижение и икономическо подтисничество от жестокия Ньойски договор. Обществото е настроено крайно отрицателно към идеи и схващания, насочени срещу България.

Йонко Панов се завръща в България след зловещия атентат в „Свети Крал“, при който са убити 213 души и около 600 души ранени. Комунистическият терор е ликвидиран и страната успокоена. Българите са отвратени от терора и на всяка дума и действия в подкрепа на комунизма гледат не с недоверие, а с отвращение. Да се говори за комунизъм и да се възстановява комунистическата партия в такива условия е крайно сложно и трудно.

Характерът и благородството на Йонко Панов му позволяват да намери разбиране и контакти с хората, с които работи. Старите и убедени комунисти, бивши членове на Военната организация отначало предпазливо, а после по-уверено започват да се връщат към старата си комунистическа дейност. Нови членове се привличат трудно. Й. Панов търси отначало само съмишленици,

симпатизанти на БКП. Той е уверен, че след време те ще станат комунисти. Като начало могат да помагат макар и плахо.

От друга страна Й. Панов влиза в противоречие с идеите на Коминтерна. Известна е догмата на К. Маркс, че „пролетариатът няма отечество”. Всеки комунист, имащ различно мнение се обявява за опортюнист. Да се отстояват и прилагат в живота идеите на Коминтерна в съчетание с родолюбие и патриотизъм е твърде трудно и рисковано предприятие. Въпреки всичко Й. Панов не се отказва от убеждението си за националния характер на комунистическата дейност. Това обяснява частичните успехи в неговата дейност по възстановяване на нелегалните структури на БКП през 1928-29 г.

В самата комунистическа партия е създадена обстановка на недоверие, подозрителност, мнителност. Недопустима е всяка проява на самостоятелност, самочувствие и защита на позиция, различна от заповяданата от Москва. В идеите и позицията на Коминтерна се говори за местни особености и „революционна ситуация”. Всичко това се забравя и се налага твърдо волята на Москва . всяко различно мнение се оценява като гонтраререволюционно.

През септември 1928 г. е арестуван и на 20 ноември започва процес срещу 52 комунистически функционери. На 17 декември е произнесена присъдата и е осъден на 15 години строг тъмничен затвор. В затвора под ръководството на Добри Терпешев е подложен на преследване и тормоз от страна на своите другари по съдба. Тормозът и преследването на престават по време на целия престой на Йонко Панов в затвора. Това се прави по нареждаане на Коминтерна.

Обявен е за враг на комунистическото движение, защото има мнение за комунистическите действия през септември 1923 г. Въпреки че има доверието на Г. Димитров и В Коларов трябва да си направи самокритика за допуснатите грешки през 1927 – 28 г¹⁵. Комунистите го обявяват за лъв сектант, защото е бил на свобода в България. Това е лъжа, защото малко време е бил на свобода. През 1925 г. емигрира през Гърция в СССР. Връща се през 1928 г. и е на свобода 9 месеца. Ст. Димитров дава изрични указания да му се помогне да влезе в крак с „новия курс“. Мнението за Й. Панов се формира от Д. Терпешев. Той представлява БКП и преследва всички интелегентни и образовани затворници. Който е против него е против Комунистическата партия и Коминтерна. Този примитивен и ограничен човек определя отношението на комунистите към „левите сектанти“ Й. Панов и Атанас Ненов. И двамата са интелегентни и образовани хора. Атанас Ненов е бил депутат в 22 ОНС. Една година след освобождаването на Д. Терпешев (1937) в затвора попада Георги Чанков, който продължава преследването на Й. Панов. Г. Чанков е малограмотен и ограничен човек и именно това го прави особено вреден и опасен¹⁶ Той не може да понася интелегентните комунисти, владеещи теорията и комунистическата идеология.

През юли 1940 г. е освободен от затвора след изтърпяване на присъдата. Комунистите не го забравят и преследването срещу него продължава. Постоянно искат от него писмени самокритики и признаване на несъществуваща вина. По това време се жени за Пенка Кузманова, лекарка, но не успява да се радва дълго на семейно щастие.

---

¹⁵ Й. Панов Пос. Съч. с. 398 - 402.

¹⁶ Й. Панов Пос. Съч. с. 403.

През март 1941 г. е арестуван и интерниран в концлагера „Гонда вода“ на 10 км от Асеновград. В концлагера са събрани много интелектуалци: комунисти, земеделци и представители на други радикални течения. Правителството иска да осигури спокойствие и ред в обществото и затова ги изолира. Престоява в концлагери до края на ноември 1943 г. и се прибира при семейството си. По това време жена му е лекарка в с. Долна Диканя, Радомирско и синът му Емануил (Милко) е на 2,5 години.

На 18 април 1941 г. българските войски навлизат в Македония и нашите братя застават под крилото на Майка България. Йонко Панов и неговият приятел и съмишленик пловдивският комунист Тодор Матанов заедно с всички българи се радват на този акт¹⁷. Техните чувства споделя и Методи Шаторов, организатор на ЮКП в Македония. На този ден той казва “Една държава, една партия” и обявява македонските комунисти за част от Българската работническа партия. За тази своя позиция е отстранен от комунистическото движение в Македония и извикан в пределите на Стара България. На 4 септември 1944 г. в боя при Милеви скали е убит. Проф. Тодор Балкански от БАН след много години изследва събитието и доказва, че М. Шаторов е прострелян от Ат. Семерджиев по заповед на Коминтерна, предадена от Тито. По-късно съдебната експертиза доказва, че М. Шаторов е умрял на 12 септември.

Методи Шаторов, 1938 г.

Двамата пловдивски комунисти, но преди всичко българи са против „вноса на революция“ в България. Те са против линията на Коминтерна за македонска, добруджанска и тракийска нации в България. Това са грехове, които не се прощават и не се забравят. Йонко Панов се обявява и против курса на въоръжена борба, приет на 24 юни 1941 г.¹⁸. До тази дата за българските комунисти Германия и Съветския Съюз са приятели и съюзници. Курсът на въоръжено въстание е необмислен, неразумен и ще нанесе големи вреди на

¹⁷ По това време българските комунисти подкрепят нацистка Германия, защото е съюзник на СССР. Затова с голяма радост посрещат войските на Вермахта. БРП (к) изменя отношението си към нацизма на 24.06.1941 г. по нареждане на Москва.

¹⁸ Това е тъмно петно в т. нар. История на БКП. В страната няма условия за въоръжена борба. Не е ясен и броят на нелегалните. В комунистически източници преди 1989 г. се твърди, че на 9.09.1944 г. броят им е 3108, който трябва да се приема с резерви. Съществува История на Първа Средногорска бригада „Христо Ботев“ със списък на партизаните, в който някои са признати за партизани през 60-те и 70-те години на XX век (!!!).

комунистическата партия. Народът ще се отдръпне от комунистите и техните идеи. По същество, това е позицията на Димитър Благоев от 1923 г.

Своеобразното и национално ориентирано мислене на Йонко Панов го прави враг на Коминтерна и комунистическото движение. Привържениците на родолюбието и своето Отечество отслабват влиянието и действията на Коминтерна. Грубите и необмислени действия на Коминтерна отслабват влиянието на местните комунисти и компрометират комунистическите идеи. Йонко Панов иска всички действия на комунистическата партия да се приемат от хората. Така се засилва влиянието на на Комунистическата партия, а следователно и на Коминтерна. Той е верен и предан на комунистическите идеи, но е против непопулярните действия на комунистите.

Всички прогнози на Йонко Панов се сбъдват. Прозорливостта му се дължи на неговия интелект, дълбоко познаване и разбиране на принципите и правилата на въоръжената борба. Той творчески осмисля и прилага наученото във Военното училище на Коминтерна и в книгите на теоретиците на комунистическото движение и въоръжената борба. Смята пристигането на парашутистите и подводничарите за необмислено и прибързано. Резултатите от тази акция са известни¹⁹. Не е тук мястото да се говори за това. По-важни са животът и дейността на Й. Панов. Те са източник на информация и на поука за способностите на един голям български интелектуалец, родолюбец и хуманист, за съжаление, поразен от вируса на болшевизма.

Участието на Йонко Панов във въоръжената съпротива показва неговите способности, и силата на неговия интелект. Неговата дейност като командир показва, че за кратко време във военното училище на Коминтерна е събрал много знания, които се проявяват в практиката на въоръжената борба. На 7 май 1944 г. става нелегален в отряда на Славчо Трънски. Трудно може да се определи какви са партизанските формирания и каква е числеността им. Не трябва да се вярва на названията им, защото те са гръмки, но неверни. Наричани са отначало чети, после отряди, след това бригади и т. н. В действителност те са до 100 човека, слабо въоръжени с разнообразно стрелково оръжие, почти без патрони. Комунистическата пропаганда представяше тези групи за огромна въоръжена армия, което не е вярно. Ако беше вярно нямаше да идват съветски танкове за да поставят комунистите на власт.

Назначен е за началник на щаба на Първа софийска партизанска бригада. Така наречената партизанска бригада е разбита в края на май 1944 г. в Стара планина. От спомените на Й. Панов не е ясно дали е заел длъжността или е само номинален началник на щаба, но е ясно, че не е бил в Стара планина.. На 21 август 1944 г. е създаден т. нар. Рило-Пирински партизански отряд, на който Й. Панов е началник на щаба²⁰. Действията на тази единица през август в Рила се представят за много героични и внушителни. В действителност те могат да се характеризират като непредизвикано насилие. „Героичната” акция в м. Жабокрек е нападение на военна болница с ранени и болни безпомощни немски войници²¹.

---

¹⁹ Подробни изследвания на това събитие няма. Точна и подробна информация има в книгата на Георги Башикаров „Скок в нощта”.

²⁰ ¹ Й. Панов Цит. произв. с. 498.

²¹ В началото на юни 1944 г. Правителството на Иван Багрянов обявява пълна амнистия на всички нелегални и прекратява преследването им. Това е причина за увеличаване на нелегалните. През този период има само две акции срещу нелегални – на 11.08.1944 г. в м.

Разбиранията и дейността на Й. Панов в годините 1940 – 44 г. го правят особено опасен за политиката на Коминтерна. Тази политика не се различава от политиката на Руската империя и е насочена против България. Със своите разбирания и действия става особено опасен. Коминтернът не търпи мнения, различни от неговата линия. Недопустимо е в комунистическото движение да има родолюбие, патриотизъм, любов към Отечеството и своя народ. Всичко това е събрано в Й. Панов и се проявява в най-благородна и хуманна форма. Когато той говори за България и задачите на българските комунисти има предвид същото това за комунистите от други близки и далечни страни. А това е опасно за Коминтерна и неговата идеология за световно господство на болшевиизма (разбирай на Съветския Съюз).

Интересно е как остава извън вниманието на Коминтерна и след 1944 г. не е изолиран от комунистическото движение. Вече споменахме, че остава по-заден план от негови съвременници-комунисти. Но Й. Панов има много по-силни позиции в БКП. През 1928-1940 е в затвора, но не е забравен. От трибуната на VII конгрес на Коминтерн комунистическият водач Г. Димитров казва “Ние приветстваме от тази трибуна другарите Телман. . . Ракоши, Грамши, Антикайнен, Йонко Панов.” Никой от българските функционери на комунистическата партия не е споменаван от такава висока трибуна. Това е един от парадоксите на комунистическата практика. От конгреса на Коминтерна Й. Панов получава висока оценка и в същото време е подложен на преследване в затвора от комунисти – негови другари по съдба.

След преврата на 9 септември е оставен на заден план и в партията, и в държавата. Това е трудно за обяснение, но само на пръв поглед. Като се знаят неговите разбирания и позиции по много от действията на БКП и нейните московски водачи всичко става ясно. Йонко Панов си позволява да изказва свое мнение по въпроси, противно на мнението на Москва. Той мисли, че с това помага на делото и укрепва авторитета на Коминтерна въобще и на БКП в частност, но това не е така.

Присвоено му е звание полковник и назначен за помощник-командир на 5 армия във Варна.

Полковник Й- Панов, октомври 1944 г

Стефанов камък (Средна гора) и на 4.09.1944 г. в м. Милеви скали в Родопите. Причините за тези акции не са ясни и не са изследвани. На Милеви скали войската не е стреляла. Някои от нелегалните са стреляли и са се избили помежду си. По време на тази акция е убит М. Шаторов.

През 1946 г. е назначен за началник на Гранични войски и ги организира по съветски образец*.

Йонко Панов като началник на Гранични войски.

Без съмнение, Йонко Панов знае и разбира линията и политиката на Коминтерна. Но той смята, че на място, в България по-добре разбира обстановката и може да се вземе правилното решение. След това никой не се интересува от резултатите на неговите прогнози. Знае се и не се забравя, че е против мнението и действията на Коминтерна.

Политическият опит и подготовката в учебната система на Коминтерна му позволяват да направи трезва оценка на изминатия път от българските комунисти. Не приема и остро критикува линията на БКП през септември 1923 г. За всичко обвинява и критикува Г. Димитров и В. Коларов. Обявява се против “износа на революция”. Смята, че въоръжени акции са възможни само в условията на определено състояние на обществото и съзнанието на хората, наричано “революционна ситуация”. С това става съмнителен и опасен за болшевишката идеология и политиката на Коминтерна. Това, по наше мнение, е първия сблъсък на Й. Панов с болшеvizма²².

Интересно е, аз бих казал странно, как един човек минал през школата и подготовката на Коминтерна, работил дълги години като сътрудник на Коминтерна остава на демократически позиции и противник на безсмисления терор. Това е задача за бъдещите изследователи на живота и дейността му. Като че ли тези задачи стават много. За хората със силен интелект и богата биография винаги е така. Йонко Панов приема терора по време на Гражданската война в Русия и през 1937 – 39 г. като революционен и прави аналогия с Френската революция. Именно това не разколебава неговите политически възгледи. Възможно е да има влияние и учението в учебната система на Коминтерна. В своите разбирания и политически схващания остава на позицията на Димитър Благоев и Тодор Луканов – противник на вноса на революционен терор и насилие (това не е теснячество, а разбирания на демократи, последователи на конституционализма). Това е много съществено и е доказателство за неговото благородство.

Не отрича ръководната роля на Комунистическата партия в социалистическата държава. Смята, че като управляваща Комунистическата

* В тази дейност му помагат съветски военни специалисти – съветници.

²² Подобна позиция по мнението на Коминтерна го прави враг на международното комунистическо движение.

партия трябва да разшири участието на народа в управлението на държавата. Това ще укрепи обществения авторитет на партията и ще създаде условия за разширяване на демокрацията. Тези схващания на Й. Панов са интересни. Той иска чрез разширяване на участието на народа в управлението да укрепва ролята на Комунистическата партия. В случая Й. Панов не вижда или не разбира тоталитарната същност на комунистическата власт.

През целия си живот е против авантюризма в политиката и дейността на комунистическата партия.. След учението в Москва в него се появява раздвоение между благородството и хуманизма на комунистическата кауза и действителността в Съветския Съюз. Тази борба не престава в него през целия му живот след 1928 г. Интересно е, че с никого не споделя видяното и вътрешната борба в него. Остава верен на убежденията си, но преживява и прилага комунистическите идеи по своему. Той е смаян от жестоката практика на болшевиизма и от извращенията на благородните идеи от властващите болшевишки величия и бюрократи. След видяното в Съветския Съюз е твърдо убеден, че практиката на комунистическото управление на други места и, в частност в България ще бъде друга. В това се проявяват неговата искреност, нравствена чистота и човешко благородство.

До 1989 г. Йонко Панов е забравен, по-точно наредено е да бъде забравен. Споменаването на името му е недопустимо и не безопасно. Нарушаването на това е свързано с неприятности за нарушителите и за техните близки и потомци. През цялото време на забраната името му се споменава само тихо и под сурдинка. Всички строго спазват забраната и много малко знаят какви са греховете на този човек. Не трябва да се забравя, че Йонко Панов е един от най-подготвените и високо поставени функционери на БКП. Всички други около него – А. Югов, Д. Терпешев, Г. Чанков, Ц. Драгойчева нямат неговия интелект, култура, способности.

Много хора и някои автори смятат, че Й. Панов е преследван за своето поведение по време на Априлския пленум на 2.04.1956 г. Това не е така и само заблуждава народа. Той се обявява против Тодор Живков като личност, като персона и смята, че не трябва да бъде допускан до управлението на партията и държавата. Това е така, но то не е съществено Големият грях на Й. Панов е, че той се обявява против тоталитарната същност на комунистическото управление. Веднага е обявен за враг на демократическия централизъм и , следователно, на ленинските идеи. Сляпата вяра и догматичното прилагане на принципите на Ленин замъгляват общонародната същност на идеите за народна демокрация. Йонко Панов смята, че народът трябва да бъде допуснат до широко участие в управлението на държавата и обществото. Това ще става под ръководството на Комунистическата партия. По същество, след време идеите на Й. Панов се проявяват в Чехословакия и са наречени демократически социализъм.

В тези схващания се проявяват или наивност, или недостатъчно познаване на болшевиизма. По наше мнение, Й. Панов твърдо вярва на Улянов-Ленин, който казва, че диктатурата на пролетариата е най-висша демокрация за пролетариата. Тя е диктатура само над буржоазията. Това е част от комунистическата демагогия, но изглежда, че той не го разбира. Класовата теория на К. Маркс и Вл. Улянов-Ленин предполага диктатура към всички членове на обществото. Това го показва обществената практика в Русия и след 1945 г. в източно-европейските страни. Болшевишката диктатура се налага при тотална държавна собственост. В тези условия всичко членове на обществото

са в пълна зависимост от Партията-държава. Това различава болшевишката диктатура от другите диктатури, при които на хората е оставена икономическата свобода. Това запазва икономическата самостоятелност на хората. В условията на частната собственост диктатурата не е пълна (тя е само политическа) и винаги може да бъде премахната чрез свободни избори. Частната собственост е основа на свободата и демокрацията в обществото²³.

Когато се обявява против Тодор Живков Й. Панов иска да се премахнат от партията и държавата посредствените хора, нагаждачите и хитреците. Дванадесетгодишната практика вече е показала, че те заливат обществото и държавата и компрометират идеята за народната демокрация. Й. Панов иска обществото и държавата да се управляват от способни, авторитетни и можещи хора, професионалисти. Такива хора със своите способности и присъствие ще укрепват държавата, резултатите от тяхната дейност ще утвърждават предимствата на народната демокрация. Така ще се укрепва авторитета на Комунистическата партия.

Тези идеи на Й. Панов са опасни за тоталитарната система. Системата се страхува, че присъствието и дейността на такива личности намалява и отслабва ръководната роля на Комунистическата партия. Това са разбирания на бездарници, неспособни и ограничени хора. Без съмнение, такива хора са опасни за тях, не за народнодемократичната държава. Професионалистите ще премахнат бездарниците и на всяко място ще бъде поставен знаец и можещ човек. Така много бързо от отвсякъде ще изчезнат хората със съмнителни заслуги и явно доказани неспособност и безсилие, липса на професионални способности и пр

В началото на 70-те години в резултат на икономическото и общественото развитие в България се забелязва активизиране на членовете на БКП и засилване на обществената роля на комунистите. Огромна част от членската маса вярва в силата на вътрешнопартийната демокрация, записана в устава и възможностите на партията да управлява чрез първичните партийни организации. Става масова практика първичните организации да не избират за секретари препоръчаните хора. Тоталитарната държава вижда в това опасност за съществуващата система. По същество, започват да се проявяват идеите на Й. Панов за ролята на комунистическата партия. Появява се остра необходимост от укрепване на демократическия централизъм чрез засилване на конформизма.

По решение на XI конгрес на БКП започва подмяна на партийните документи. Обявява се, че подмяната на документите не е чистка, а проверка на бойния строй на БКП. Създадена е Комисия по подмяна на партийните документи, ръководена от члена на политбюро Милко Балев. В действителност това е чистка²⁴, „лов на вещици“. Във всяко населено място, квартал се създават комисии от трима души, които трябва да дадат сведения за членовете на БКП, родени там. Само един от тримата е инструктиран как да действат. В повечето случаи са малко образовани хора, слепи изпълнители на партийните

---

²³ Въпросът е добре осветен в книгата на проф. Александър Цанков Трите стопански системи - капитализъм, комунизъм, нацизъм. С., Изд. Полиграфия, 1942, 185 с.

²⁴ Без съмнение, в БКП има много членове, които не отговарят на изискванията, записани в партийния устав и прокламирани в обществото, сред народа, но те не са обект на чистката. Основният принцип за обработка на народа е демагогията, налагана чрез т. нар. „диктатура на пролетариата“ Целта на чистката е да се стреснат партийните членове и обществото.

указания. Тези комисии дават мнение не за членовете на БКП, родени там, а за техния произход – какви са техните родители, дядовци, прадедовци и пр. Основната идея е да се търсят прикрили се „врагове с партиен билет“. На тези комисии, на партийните комитети и други партийни органи се поставя задача да откриват „врагове с партиен билет“. По броя на откритите врагове се оценяват тяхната бдителност, преданост и изпълнителност на партийното поръчение.

Чистката цели да сплаши редовите членове и те да слушат назначените партийни секретари, да изпълняват указанията на партийните комитети. Търсят се способни и представителни членове на БКП, авторитетни хора, професионалисти, с лидерски способности, за които се откриваха, най-често несъществуващи или несъществени подробности в биографията или в социалния произход и се изключваха като се прекъсваше и унищожаваше тяхното служебно и професионално развитие²⁵. Не се обръщаше внимание на строгия подбор, който са преминали при встъпване в БКП, нито на техния живот, професионализъм и дейност в БКП. Съдбата на такива членове на БКП е решена предварително и само се оформя на събрание на първичните организации. Така се придава „демократичност“ на проверката на члена на БКП и на решението. Решенията на събранията на първичните организации се утвърждаваха от партийните комисии. Членовете на тези комисии бяха слепи изпълнители на указанията за откриване и унищожаване на прикритите „врагове с партиен билет“.

Целият този „лов на вещици“ съществено се различава от разследването на антиамериканската дейност в САЩ през 50-те години на миналия век. В САЩ разследването се извършва в условията на демокрация и контрол от обществото. Всички разследвани имат право на адвокати и свидетели. В България разследваните членове на БКП трябваше само да се съгласяват с обвиненията и всяко обаждане, всеки отговор за внасяне на яснота се определяше като скриване на истината и опит за оправдаване. Вярваше се само на твърденията на партийните органи, които се смятаха за абсолютни и не подлежащи на съмнение.

По същество подмяната на партийните документи отрича системата за подбор на партийните членове. Много членове на БКП в хода на подмяната се ръководеха от Устава и задаваха неудобни въпроси, на които ръководителите не можеха да отговорят. С инструментите и силата на диктатурата се налагаха мненията на ръководните органи. Известно е, че „целта оправдава средствата“. Това стряска редовите комунисти и те стават послушни. Комунистическата партия винаги е търсела не верни хора, а послушни. Това се проявява и този път.

Тази форма на изострена класова борба е нужна на комунистическата върхушка за да сплаши обществото и засили конформизма сред членовете на БКП и в цялото общество. И комунисти, и безпартийни се стреснаха и настъпи обществено спокойствие. Надеждите и мислите за разведряване на обстановката се изпариха.

Така се създава обстановка, в която идеите и мислите на Йонко Панов е невъзможно да се проявят. Стременията и желанията за засилване на ролята на Комунистическата партия чрез широко участие на народа в управлението на

---

²⁵ Ако не се откриваха в комунистите, търсеха се „петна“ в произхода и биографията на съпругите или в техни близки по права и сребрена линия.

обществото и държавата постепенно затихват. Невъзможно е да се проявяват идеи и да се изказват мнения, различни от официалното, представяно от тоталитарната държава и партийната върхушка. Това е основната причина в България да не се появят дисиденти. Появиха се двама души – писателят Георги Марков и журналистът Владимир Костов, но те живееха и работеха в чужбина.

Българските комунистически ръководители много добре владееха интелигенцията и умееха да я управляват като я задоволяваха материално, създаваха условия за превъзходство над другите. Това ласкаеше интелектуалците и в тях се появи чувство за елитарност. Българските интелектуалци се различаваха от своите колеги в Източна Европа по своята продажност.

Действията на Йонко Панов се оценяват от неговите съвременници. Години след Априлския пленум Георги Чанков ще напише “Йонко Панов прояви висока активност по време на Априлския пленум, предложи заедно с Червенков и ние с Антон Югов да понесем вината си, според мен, бе прав. . . Ние, членовете на Политбюро не можеше да сме чисти като ангели, но пленумът отхвърли предложението му.”

Странно и не обяснено до сега е отношението към Йонко Панов след 9 септември. От членовете на ЦК той има силни позиции и е сериозно подготвен в Коминтерна и след това в практиката. Въпреки това преди него излизат Антон Югов и Добри Терпешев, Георги Чанков и Цола Драгойчева. Трябва да се търси и отговор на този въпрос.

След XX конгрес на КПСС тогавашният секретар на ЦК на БКП Тодор Живков иска да закрепим положението си в партията и свиква т. нар. Априлски пленум на ЦК. Идеята е да се създаде в партията и обществото усещане за големи промени в духа на идеите на XX конгрес на КПСС без да се засягат основните фигури в партийното ръководство. Това е ясно за Йонко Панов и той споделя мислите си с генералите Иван Винаров, Борис Копчев, Янчо Костов, Генчо Пенчев. Те са стари и опитни комунисти с не малко реални активни действия в т. нар. Съпротива, много по-големи от „заслугите“ на Т. Живков.

В най-новата история на България странно е мястото на т. нар. Априлски пленум на ЦК на БКП. Странно е отношението към това събитие и неговото възвеличаване. Той е обикновено събиране на ръководството на партията. И би останал такъв ако не са се случили две явления – избирането на Т. Живков за Първи секретар на БКП и изказването на Й. Панов на пленума.

Й. Панов смята, че вина за положението в партията и държавата носи не само В. Червенков, но и неговото обкръжение – Антон Югов, Георги Чанков и другите членове на Политбюро. „Щом смятаме, че Червенков е българският Сталин, то тогава трябва да приемем, че Югов е българският Маленков.“

Смята Тодор Живков за посредствен като човек и партиен функционер и БКП не заслужава такъв ръководител. Той казва „Аз съм дълбоко убеден, че по нереден път др. Тодор Живков толкова бързо стигна до най-високото място в партията. Сигурен съм, че това не е най-важното. По-важното е, че за да стане възможно това трябваше да бъдат повалени по най-различен начин много другари.“ Това са думи на Й. Панов пред пленума.

Някои смятат, че това изказване е причина за преследването и нещастieto на Йонко Панов. Това е погрешна позиция и отвлича вниманието от истинските причини за преследването на честния човек, искрен и предан комунист. Комунистическата върхушка поддържаше това мнение сред

членската маса за да се скрият истинските причини за преследването на честния член на БКП и родолюбец. Този въпрос ще бъде разгледан по-подробно, макар и в рамките на този кратък материал.

В стотиците страници написани на тема “Априлски пленум” не се пише нищо за събитията на пленума. Говори се само за “монолитното и нерушимо единство на партията”, изразено в решенията на пленума. Не се говори за разгорялата се полемика, започнала с изказването на Й. Панов. Въпреки строгата секретност в страната се разпространяват думите на истинския българин, патриот и родолюбец “Живков няма качества на партийен ръководител от висок ранг. Като него в партията има хиляди посредственици.” Тълпата посредственици и бездарници, събрана около Живков го подкрепя и създава мнозинство, което обявява Йонко Панов за еретик с всички възможни последствия. Сред тях са Антон Югов, Георги Чанков, Добри Терпешев, примитивни и полуграмотни хора. Те никога не са знаели и овладели правилата на диктаторите. На пленума и след него Т. Живков ги използва като „монолитно единство“ и след това ги изхвърля от компартията и държавното ръководство, но не ги подлага на репресии.

След 1944 г. резултатите от действията на БКП като управляваща партия разочароват Йонко Панов. Практиката на стопанското управление в държавата разочарова много хора в държавата. Диктатурата на комунистическата партия не позволява да се обсъждат и коригират действията на партийните и държавните органи. Практиката показва, че работниците и селяните се отдалечават от народната демокрация. Причината за това е стопанската дейност на комунистите. Работниците и селяните практически не са заинтересувани от резултатите на своя труд. Йонко Панов смята, че това може да се поправи чрез изменения в стопанската политика на държавата. Създаването на т. нар. активни борци още повече отдалечава хората от управлението на държавата. Строгата централизация отдалечава народа от резултатите на труда си. Според Й. Панов това ще навреди сериозно на държавата. Той смята, че с инструментите на вътрешнопартийната демокрация, предвидени от партийния устав ще може да се коригират неправилните действия на партийните и държавните органи. По такъв начин се укрепва авторитета на БКП като обществена сила и управляваща партия²⁶.

Намира съмишленици, с които да предложи изменения в стопанската политика на държавата, които да засилят интереса на хората към резултатите от своя труд. Предлага стопански мерки, които да позволят участието на работниците и селяните-кооператори в управлението на държавните предприятия и ТКЗС. Предлага се работниците да участват в разпределението на печалбите на предприятията. Една част от продукцията на ТКЗС да се предлага на свободния пазар. Така ТКЗС ще укрепват икономически, ще се подобрява икономическото състояние на кооператорите и от там на държавата. Всичко това се приема като ерес, удар срещу социалистическата система. Намира седем души съмишленици, но всички са обявени за еретици с всички възможни последствия за тях.

Разбиранията на Й. Панов за народната демокрация са наивни. Той не разбира, че демокрацията и диктатурата са несъвместими. Разсъжденията, че народната демокрация е форма на диктатурата на пролетарията са най-

---

²⁶ Имало е много членове на БКП с подобни разбирания, но никой не е посмял да изкаже мнението си..Това показва, че членовете на БКП не са вярвали в идеите, обявени в Устава на БКП. Тогава в какво са вярвали и къде е т. нар. вътрешнопартийна демокрация?

обикновена демагогия. Участието на работниците в разпределението на печалбата на предприятията ще им даде икономическа сила, след което ще поискат и политическа свобода.

Идеите, изказвани от Й. Панов се проявяват през 1968 г. в Чехословакия с цел създаване на “социализъм с човешко лице”. Смишълът на тези идеи е чрез въвеждане на пазарни елементи да се укрепва икономически социалистическата система и в условията на тотална държавна собственост се проявяват елементи на икономически просперитет³²⁷.

Идеите на Й. Панов не са само срещу стопанската политика на БКП. Те са, по същество, срещу основната идея на комунизма – тоталната държавна собственост. Пазарните елементи предполагат собственост в ръцете на работниците и селяните-кооператори, а това противоречи на догмите на болшевиизма. Собствеността дава чувството за свобода и самостоятелност, а такива хора не търпят диктатура. Затова в условията на диктатура се преследва и унищожава всяка мисъл и стремеж за собственост и самостоятелност²⁸.

Много важно и съществено в идеите и предложенията на Йонко Панов е премахването на привилегиите за т. нар. активни борци. С тях се създава в обществото категория от хора, каста, която е над останалите членове на обществото. Принадлежността към тази каста се определя по странен начин за някакви измислени и несъществуващи заслуги. Й. Панов смята, че след като социализмът премахва класите не трябва да се създават категории от народа с по-особено положение. Не трябва да се забравя, че всичко това става през 1956 г., когато по-голямата част от народа знае какво е било преди 1944 г. и кой какво е правил, каква обществена активност е имал и пр.

Нека се знае, че Йонко Панов изказва тези идеи през пролетта на 1956 г. след XX конгрес на КПСС и известния доклад на Н. С. Хрушчов. Той смята, по наше мнение, че настъпва затопляне във вътрешнопартийните редове и демокрацията, описана в партийния устав ще стане реалност. Йонко Панов настоява за въвеждане на мандатност за всички изборни длъжности. За по-широко участие на народа в управлението предлага широко прилагане на изборното начало²⁹.

Интересни са схващанията на Й. Панов. Той се опитва да примири демокрацията с болшевиизма. В догмите на болшевиизма формулирани от Улянов-Ленин се утвърждава ръководната роля на пролетариата в обществото. Пролетариатът управлява чрез диктатура. За каква демокрация може да се говори в условията на диктатура? Идеолозите на Коминтерна

---

²⁷ Щом собствеността е държавна за каква демокрация може да се говори? Не може да се нарушава принципа на държавната собственост. Собствеността е природен закон и определя разпределението. Тогава за къде е демокрацията при тотална държавна собственост? След много години Тодор Живков издига лозунга „Държавата собственик – колективът стопанин”, който е странен, да не кажем глупав.

²⁸ През 1921 г. за да възстанови икономиката на Русия, унищожена от военния комунизъм Улянов-Ленин разработва и въвежда НЕП (нова икономическа политика). Свободата на частната инициатива за кратко време възстановява икономиката и през 1923 г. болшевишка Русия въвежда златна рубла. От 1.10.1928 г. Й. Сталин премахва НЕП и частната собственост в условията на болшевишка диктатура.

²⁹ Трябва да се знае, че Й. Панов не е сам. Като него мислят много членове на БКП, но те бързо са вкарани в железните рамки на комунистическата диктатура. Подобни идеи предлага и съветския партиен водач Н. С. Хрушев, който иска да се заемат изборни длъжности не повече от два мандата (8 години), като на всеки конгрес се обновява една трета от състава на ръководния орган..

твърдят, че диктатурата е срещу свалените класи, което е най-чиста демагогия. Комунистическата власт унищожава с огън и меч всяка съпротива. Това показва практиката в Съветска Русия, Унгария, България и другаде³⁰.

Диктатурата на пролетариата осъществява тотален контрол на обществото. Премахната е всякаква възможност за изказване на идеи и мисли, различни от официалната идеология. Системата не само не позволява публикуването на материали, но преследва и свободомислието.

Трябва да се каже, че по онова време много хора в държавата и БКП са привърженици на тези идеи, но не смеят да ги изкажат. Въпреки това тоталитарната върхушка в партията-държава е сериозно разтревожена. Съществуването на особено мнение, различно от официалното е бомба със закъснител, която винаги може да избухне в условията на проповядваната от устава вътрешнопартийна демокрация. Смята се, че тези идеи са против демократическия централизъм и ръководната роля на комунистическата партия в държавата. Носителите на тези идеи са обявени за врагове и е свикан пленум на ЦК през юли 1957 г., който изключва Й. Панов и още 60 негови съмишленици. Подготвя се съдебен процес, но намесата на съветския партиен водач Н. С. Хрущов осуетява плановете на Т. Живков.

. В редовете на партията и ръководството остават хора с интелект, дейност и способности далече от интелектуалеца, патриота и българина. Отношението към него след това е ужасно. Времената са се изменили и не може да се подложи на физическа разправа, както умеят комунистите. Оставят на спокойствие и семейството му. Той, по същество, е поставен под домашен арест. Живее в Брезово и на различни места в страната. Последното му въдворяване е в Силистренско.

По това време, началото на 50-те години започват да го следят органите на Държавна сигурност. Високият пост и положението в БКП не го правят сигурен и верен на системата човек. След 1954 г. следенето се засилва. Това показва, че е смятан за опасен за обществото и държавата.

Тоталният контрол събира информация за всяка негова дума и крачка. Съществуват предположения, че Йонко Панов е следен от две места – от българската Държавна сигурност и от системата на Коминтерна, по късно КГБ. В затвора Йонко Панов разбира, че около него става нещо. Обяснява всичко с недоверието на някои български комунисти в неговата преданост на Комунистическата партия и комунистическите идеи. Старае се да докаже своята честност и преданост. По-късно се убеждава, че всичко е много по-сериозно. Следенето не спира до смъртта му. Продължава и след нея. Следи се влиянието му в партията и обществото, отношението на българите към него.

Независимо от строгия ред и жестоката цензура много хора в България съчувстват на Йонко Панов, Това е дан за неговата позиция на комунист, демократ, хуманист и българин. Нека нашите читатели не се учудват, че го наричаме комунист и демократ. Тези понятия са несъвместими, те са оксиморон³¹. Но това не се отнася за Йонко Панов. Неговата жизнена позиция и предложения са определени от вярата му в доброто, във възможността за усъвършенстване на комунистическата система. Това се определя от

---

³⁰ За периода 1944 – 1989 г. през концлагери и затвори преминават около 1 млн българци. Като се вземат предвид и техните близки по права и сребрена линия, също преследвани от комунистите се оказва, че на комунистически репресии е подложена почти половин България.

³¹ Стилистична фигура, съчетание на противоположни по значение думи, представлящи невъзможно състояние, например „варен лед“.

доверието в принципите, проповядвани от В. Улянов-Ленин и записани в Устава на БКП и вярата на думите на Н. С. Хрущов, изказани в доклада пред XX конгрес на КПСС. Й. Панов не може да разбере, че е невъзможна демокрация в условията на комунистическа диктатура.

Целият живот на Й. Панов преминава в служба на България. Като комунистически функционер, като ръководител той е българин и действията му винаги се определят от интересите на Отечеството. С това си спечелва отрицателното отношение на Коминтерна, злобата и омразата на българските комунисти-коминтерновци. Отношението към него през целия му живот се формира и управлява от Коминтерна. Едва ли ще се намерят следи за това в архивите.

Много години след смъртта му за Йонко Панов се говори „под сурдинка“. В съзнанието на българите той остава не толкова като честния човек, опълчил се срещу Т. Живков и посредствениците в БКП, а като човек, искащ да се въведе демокрация в комунистическата тоталитарна система. Отношението на българите към Йонко Панов не е само човештина и уважение, но и своеобразна форма на протест срещу комунистическата система.

В последното изложение до Политбюро на ЦК на БКП е от 20.04.1962 г. за пореден път излага мнението си по важни въпроси от комунистическото движение и държавното строителство. Допълва характеристиката на Т. Живков като човек и партиен функционер. Характеризира го като вреден за обществото и България „Не само, защото той е слабо подготвен, поради което допуска много и груби грешки – но главно защото той няма въобще данните на голям ръководител. Много властолюбив и нескромен Тодор Живков почти неудържимо се стреми да се отскубне от контрола на партията и нейното ръководство; проявява безпринципност, злоупотребява с дадената му и присвоена власт, върши произволи, които са недопустими в Партията и социалистическа България.“

Въпреки строгите мерки и тайни в обществото се знае за съдбата на Йонко Панов. Хората се интересуват от съдбата и състоянието му, от семейството му. Разговорите за него в българското общество са тайни, защото не са безопасни. Събитията около него стават не много години след 1944 г. и българите не са забравили страшните времена след преврата и времето на концлагерите след него. Без да обявяват, българите тайно изразяват любовта и уважението си към своя сънародник, любимец. По това време за любов към комунистите и комунистическата система пишат само платените клакьори. Народната любов към Йонко Панов е искрена, неподправена. През целия му живот той е приеман и оценяван от хората като човек, като българин. Малко са българските комунисти събрали толкова много любов и уважение. Народна любов и признание са големия паметник на Йонко Панов в сърцата на всички българи, привърженици на демокрацията и прогреса.

Лишен е от контакти със семейството си. Само присъствието на съпругата му би имало благотворно влияние върху състоянието и духа на стария и болен човек. Съпругата му е високо квалифицирана лекарка и тя допълнително би му помагала. Наредено е да бъде забравен. Наредбата остава само на книга. Много добри и честни българи знаят за него и се интересуват от състоянието му. В такива условия на 23.07.1962 г. в институт „Пирогов“ завършва земния си път големият българин, демократ, хуманист и гражданин. . .